

Koncepcja osoby według P. F. Strawsona

Autor tekstu: **Konrad Szocik**

Wydaje się, iż kluczowe znaczenie dla analizy poglądów Strawsona posiada podtytuł jednej z jego prac, *Indywidualna – Próba metafizyki opisowej*. Strawson w dziejach metafizyki wyodrębnił dwa jej typy: metafizykę opisową oraz rewidującą. Istotą metafizyki opisowej jest prezentowanie charakterystyki ludzkiego sposobu myślenia o rzeczywistości, podczas gdy metafizyka rewidująca usiłuje skonstruować własny schemat myślenia. Zdaniem Strawsona, reprezentantami nurtu opisowego są m. in. Arystoteles i Kant, zaś przedstawicielami kierunku rewidującego: m. in. Kartezjusz, Leibniz, Berkeley [1]. Przedmiotem prowadzonych przez Strawsona badań jest analiza używanego powszechnie schematu pojęciowego, stosowanego w celu opisywania i identyfikowania tzw. obiektów konkretnych. Pod mianem konkretów należy rozumieć m. in. wydarzenia historyczne, przedmioty materialne czy osoby, w odróżnieniu od m. in. własności, liczb czy gatunków [2]. Te ostatnie bowiem mają charakter ogólny, abstrakcyjny, i nie posiadają konkretnego, realnego desygnatu. Zatem zastosowanie terminu 'konkret' przez Strawsona odpowiada potocznemu użyciu tego pojęcia. Nasza intuicja językowa z zaskakującą precyzją potrafi odróżnić to, co konkretne od tego, co ogólne czy abstrakcyjne. To rozróżnienie dokonuje się już na etapie przed — naukowym, przed — filozoficznym i nie wymaga żadnych analiz lingwistycznych.

Strawson, analizując użycie pojęcia osoby, wskazuje na zdolność wyróżniania własnego bytu spośród innych, oraz na umiejętność identyfikowania pewnych stanów mentalnych ze sobą samym i odróżniania ich od pozostałych podmiotów myślących [3]. Identyfikacja obiektów dokonuje się wyłącznie na drodze doświadczenia istnienia materialnych konkretów. Strawson wyróżnia dwa typy własności, które każdy podmiot myślący potocznie sobie przypisuje. Obok cech mentalnych, psychicznych, wyrażających wrażenia, intencje, uczucia, postrzeżenia, itp., byt ludzki opisują właściwości fizyczne. Własności fizyczne charakteryzujące podmiot myślący są wspólne dla wszystkich ciał materialnych, w przeciwieństwie do cech mentalnych, specyficznie osobowych [4]. Ciało ludzkie, jako obiekt materialny, jest charakteryzowane za pośrednictwem zwykłych kryteriów fizycznych. Na gruncie powyższych obserwacji Strawson usiłuje wyjaśnić zjawisko przypisywania jednemu obiektowi równocześnie własności mentalnych i fizycznych. To zagadnienie poszerza pierwotny horyzont zainteresowań Strawsona, którego interesuje nie tylko samo zjawisko przypisywania własnych stanów mentalnych pewnemu obiektowi, ale także jednoczesne traktowanie dwóch różnych typów własności jako cech jednego obiektu [5].

Strawson zwraca uwagę na szczególną rolę ciała, jakie ono odgrywa w doświadczeniu postrzeżeniowym każdej osoby. Tę funkcję materialnego ciała szczególnie potwierdza percepcja wzrokowa, której aspekt cielesny jest niezbędnym i koniecznym fundamentem. Analizując przestrzenny przebieg percepcji wzrokowej, słuchowej oraz odbierania bodźców dotykowych, Strawson wskazuje na stałą obecność jednego obiektu, który znajduje się w relacji przyczynowej z postrzeżeniowymi doświadczeniami osoby. Ponadto, związek osoby z danym, pojedynczym ciałem, jakkolwiek konieczny dla zaistnienia doświadczenia spostrzeżeniowego, ma charakter przypadkowy [6]. Niestety, analiza przebiegu poszczególnych doświadczeń zmysłowych nie udziela odpowiedzi na postawione przez Strawsona pytania. Wprawdzie charakter spostrzeżeń zmysłowych wyjaśnia mechanizm wyróżniania przez podmiot jednego ciała spośród innych i uznawania je za własne, lecz nie wyjaśnia ogólnej tendencji do przypisywania doświadczenia jakimkolwiek podmiotowi. Nie wyjaśniając specyfiki użycia zaimka 'ja', opisane przez Strawsona przypadki postrzegania nie wyjaśniają tym samym kategorii osoby [7].

Strawson, jako założenie niezbędne do wyjaśnienia powyższych zagadnień, przyjmuje epistemologiczną pierwotność pojęcia osoby. Definiuje osobę jako indywidualny byt, określany jednocześnie przez orzeczniki przypisujące zarówno stany mentalne, jak i cechy fizyczne [8]. W myśl powyższej definicji, stany świadomości mogą być przypisywane wyłącznie obiektom posiadającym określone stany fizyczne. Takie rozumienie osoby wskazuje na powiązanie i wzajemną zależność odpowiedzi na sformułowane przez Strawsona pytania: „dlaczego w ogóle przypisujemy czemuś stany świadomości?” oraz „dlaczego przypisujemy je tej samej rzeczy, której przypisujemy pewne własności cielesne, pewną sytuację fizyczną, itd.?” [9]

Przyjmując logiczną i epistemologiczną pierwotność pojęcia osoby, Strawson wymienia kilka

warunków niezbędnych dla identyfikacji siebie jako konkretnej osoby, obdarzonej własnościami fizycznymi i mentalnymi jednocześnie. Mianowicie, skłonność do przypisywania sobie tych stanów jako własnych wymaga przyznania analogicznej umiejętności innyemu indywiduum, reprezentującym nasz typ logiczny. Zatem, postrzeganie siebie samych jako podmiotów orzeczników mentalnych i fizycznych wymaga uznania innych za analogiczne podmioty owych orzeczników [10]. Powyższy proces postrzegania zakłada zdolność różnicowania i identyfikowania poszczególnych podmiotów danego typu logicznego.

Strawson wyróżnia dwa typy orzeczników, stosowanych do określania własności podmiotów. Tzw. M – orzeczniki orzekają wyłącznie o własnościach fizycznych i znajdują zastosowanie w charakterystyce wszystkich obiektów materialnych. Natomiast tzw. P – orzeczniki obejmują szeroką gamę zachowań i cech właściwych jedynie osobie [11]. Wprawdzie nie wszystkie formy P – orzeczników oznaczają stany świadomości, niemniej implikują konieczność posiadania świadomości przez podmiot tych orzeczników [12]. Przypisywanie innym podmiotom, reprezentującym ten sam typ, orzeczników mentalnych, dokonuje się na drodze obserwacji ich zachowania [13]. Strawson dostrzega dystynkcję dotyczącą sposobu przypisywania P – orzeczników sobie samym a innym podmiotom. Przypisując pewne stany mentalne innym, możemy opierać się wyłącznie na obserwacji ich zachowań. Nie dysponujemy bowiem wglądem w prywatne stany mentalne innych, lecz znajdujemy się w III – osobowej perspektywie obserwatora. Natomiast identyczne stany mentalne możemy przypisywać sobie samym bez odniesienia się do obserwacji własnych działań. Analogicznie, jesteśmy świadomi, iż stany, które przypisujemy innym podmiotom na podstawie naszej obserwacji, dane podmioty mogą rejestrować bez konieczności odnoszenia się do obserwacji [14]. Wydaje się, iż powyższe uwagi Strawsona dotyczą prostej różnicy między perspektywą I a III – osobą.

Podsumowując, Strawson w proponowanej przez siebie koncepcji osoby jako warunek konieczny uznaje uwzględnienie aspektu cielesnego [15]. Pojęcie osoby jest pierwotne i nie jest redukowalne wyłącznie do sfery materialnej, niemniej identyfikacja osoby, która dokonuje się na drodze przypisywania jej M i P – orzeczników, możliwa jest wyłącznie dzięki istnieniu materialnego substratu. Ten warunek jest niezbędny przede wszystkim w odniesieniu do innych obiektów – osób tego samego typu, które postrzegamy najpierw właśnie jako materialne przedmioty. Ponadto, definicja osoby zaproponowana przez Strawsona zakłada możliwość charakteryzowania podmiotu nie tylko za pośrednictwem orzeczników mentalnych, ale także fizycznych, dotyczących właśnie ciała materialnego. Wreszcie, dane indywiduum musi postrzegać inne obiekty tego samego typu także jako osoby, obdarzone świadomością, zdolne do rejestrowania i interpretowania własnych stanów mentalnych.

BIBLIOGRAFIA

1. Strawson P. F., 1980, *Indywidua. Próba metafizyki opisowej*, Warszawa
2. Bremer Józef, 2008, *Osoba – fikcja czy rzeczywistość? Tożsamość i jedność Ja w świetle badań neurologicznych*, Kraków
3. Bremer J., 2005, *Jak to jest być świadomym*, Warszawa
4. Bremer J., 2001, *Problem umysł – ciało. Wprowadzenie*, Kraków

Przypisy:

[1] Strawson *Indywidua. Próba metafizyki opisowej*, s. 7

[2] Tamże, s. 13

[3] Tamże, s. 84

[4] Tamże, s. 86

[5] Tamże, s. 86,89

[6] Tamże, s. 89

[7] Tamże, s. 90

[8] Tamże, s. 99

[9] Tamże, s. 99

[10] Tamże, s. 101

[11] Tamże, s. 101

[12] Tamże, s. 102

[13] Tamże, s. 103

[14] Tamże, s. 108 – 109

[15] Bremer Józef *Osoba – fikcja czy rzeczywistość? Tożsamość i jedność Ja w świetle badań neurologicznych*, s. 61

Konrad Szocik

Student Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 28-01-2009)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,6327) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,6327>)

Contents Copyright © 2000-2009 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2009 Michał Przech

Autorem portalu Racjonalista.pl jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielami portalu są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl